
Kyrkomötet Förvaltarekapsutskottets betänkande 2018:1

Sammanhållet klimatarbete

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2018:52, 2018:55 samt 2018:74. Då klimatförändringarna sannolikt är den största gemensamma utmaningen som mänskligheten står inför anser Förvaltarekapsutskottet det nödvändigt att ta ett samlat strategiskt grepp om klimatarbetet i Svenska kyrkan. Utskottet föreslår därför att kyrkomötet bifaller motion 2018:55. Då frågan om solcellsanläggningar ingår i en sådan kraftsamling föreslår utskottet att motion 2018:52 avslås. Likaså föreslås avslag på motion 2018:74 då begreppet Kyrkoreservat redan är etablerat.

Till betänkandet finns en reservation.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:52, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:52, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:55.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:74.

Motionernas förslag

Motion 2018:52 av Leif Nordlander, Utredning om solcellsanläggningar

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en utredning med ekonomisk, miljömässig och teologisk analys om hur Svenska kyrkans byggnader kan användas för att producera el med solceller.
2. uppdra till kyrkostyrelsen att kontakta berörda myndigheter för att få ändrad praxis avseende etablering av solcellsanläggningar.

Motion 2018:55 av Jesper Eneroth, Nationellt täckande program för klimatstrategi

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att undersöka och i enlighet med motionens förslag arbeta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi, så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift.

Motion 2018:74 av Terence Hongslo m.fl., Kyrkoreservat

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att skapa ett nytt begrepp: kyrkoreservat.

Bakgrund

Ett biskopsbrev om klimatet

I maj 2014 lanserades *Ett biskopsbrev om klimatet*. I brevet uppmanar Svenska kyrkans biskopar, med teologiska utgångspunkter, alla delar av samhället att bidra till en skyndsamt klimatomställning. Biskoparna ger Svenska kyrkans samtliga nivåer uppmaningen att låta gudstjänstlivet ge uttryck för det hopp som ger kraft och engagemang för hela skapelsens framtid, att studera bibeltexter om vårt skapelseansvar, lära mera om klimatkrisen, genomföra aktiviteter för en hållbar och rättvis livsstil samt att använda de redskap som finns för att stödja klimat- och miljöarbete, exempelvis *Svenska kyrkans miljödiplomering*. Biskoparna uppmanar oss att sätta ambitiösa mål för energibesparingar för Svenska kyrkans fastigheter och använda förnybar energi. Likaså låta förvaltningen av kyrkans ekonomiska tillgångar; aktier, skog och mark bidra till att minska klimatpåverkan och påskynda klimatomställningen.

Klimaträttvisa och klimatavtal

I Svenska kyrkans internationella sammanhang vittnar samarbetskyrkor och trosbaserade organisationer om hur pågående klimatförändringar i form av exempelvis temperaturhöjning, extremväder och minskade skördar slår hårt mot redan utsatta människor.

Inom ACT-alliansens policydialog med beslutsfattare i Sverige och internationellt lyfts begreppet *klimaträttvisa* för att visa det ansvar länder och aktörer med mer resurser har, dels när det gäller att minska de egna ländernas utsläpp, dels i syfte att stödja länder och organisationer som har mindre kapacitet.

Enligt FN:s klimatpanel, som regelbundet summerar forskningsresultat, är det svårt att bevisa samband mellan enskilda extrema världshändelser och klimatförändringar. Däremot finns det en betydande enighet i forskarkåren om kopplingen mellan en ökad frekvens av extremväder när halten av växthusgaser i atmosfären ökar. Extremväder tenderar numera p.g.a. ett förändrat klimat att få en allvarigare karaktär och flera länder på olika kontinenter genomlever värmerekord.

Det globala klimatavtal som slöts i Paris hösten 2015 om att begränsa uppvärmningen till max två grader och sikta på 1,5 grader är ett genombrott i klimatarbetet. *Agenda 2030* innebär 17 globala mål för en hållbar utveckling och de spänner över sociala, ekologiska och ekonomiska hållbarhetsfrågor. Agendans mål nummer 13 handlar om klimatfrågor och samtliga samhällssektorer, inklusive civilsamhället och samfund förväntas kraftsamla och bidra till utsläppsminskningar. Ett aktivt klimatarbete har blivit ett tecken på god etik och en vilja att bidra till det gemensamma bästa.

Som en konsekvens av Parisavtalet antog Sverige 2017 ett nytt klimatpolitiskt ramverk, en parlamentarisk överenskommelse, som binder kommande regeringar till att bl.a. lämna klimatredovisning varje år och ta fram en klimathandlingsplan varje mandatperiod. En energiöverenskommelse slöts 2016 om att uppnå ett förnybart energisystem till 2040. Enligt Statistiska centralbyrån visade dock utsläppen av växthusgaser oförändrade värden i Sverige 2017.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Svenska kyrkan är landets största religiösa samfund och medlemsorganisation, en av Sveriges största fastighetsägare, den största förvaltaren av mark samt den femte största inom skog.

Kyrkomötet har under många år och vid ett flertal tillfällen behandlat frågor inom hållbarhetsområdet, inte minst inom klimat och miljöområdet. Under den senaste mandatperioden har t.ex. frågan om praktisk uppföljning av biskopsbrevet om klimat

behandlats i Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2014:9. Motion 2014:52 avslogs men i betänkandet framgår det vilken central samhällsfråga med teologisk och etisk bärning klimatomställningen är. Utskottet menade vidare att mot bakgrund av att biskopsbrev intar en särställning inom Svenska kyrkan förutsätts det att alla organisatoriska delar inom Svenska kyrkan tar till sig aktuella biskopsbrev och dess uppmaningar till handling i den dagliga verksamheten.

I kyrkomötet samma år behandlades frågan om klimatmål för den nationella nivån i Svenska kyrkan, Kr 2014:4, och kyrkomötet beslutade att med anledning av motion 2014:94, punkt 1, uppdra till kyrkomötets presidium att utarbeta och implementera uppföljningsbara klimatmål för kyrkomötet i enlighet med vad utskottet anfört. Utskottet ansåg att kyrkomötet bör utgöra en förebild för Svenska kyrkans arbete med klimatfrågor och ta ytterligare steg i denna riktning genom att konkretisera och formalisera uppföljningsbara klimatmål, t.ex. genom att miljöcertifiera kyrkomötet.

Till förra årets kyrkomöte överlämnade kyrkomötets presidium en rapport om kyrkomötets miljöpåverkan och med information om hur presidiet beslutat anta en miljöpolicy för kyrkomötets räkning och miljödiplomerat kyrkomötets sessioner enligt den standard som finns för större möten och sammankomster i Svenska kyrkan. Presidiets skrivelse 2017:2 *Kyrkomötets miljöarbete* behandlades i Kyrkorättsutskottet, Kr 2017:2, och utskottet menade i sina överväganden att detta inte ska tolkas som en avslutad process utan de intentioner och miljömässiga ambitioner som presidiet gett uttryck för måste fullföljas.

Hållbarhetsredovisning för den nationella nivån

Kyrkostyrelsen ansvarar för Svenska kyrkans hållbarhetsarbete för den nationella nivån. Den årliga hållbarhetsredovisningen, som genomförts i tre år, genomgår extern revision utifrån standarden *Global Reporting Initiative*.

Svenska kyrkans internationella arbete följs upp genom en extern revision i förhållande till *Core Humanitarian Standards*. Denna standard bygger på nio åtaganden som berör olika hållbarhetsaspekter. Organisationen *Humanitarian Quality Assurance Initiative* granskar regelbundet verksamheten för att säkra efterlevnaden. En klagomålsmekanism för den internationella verksamheten är ytterligare ett verktyg för uppföljning och kvalitetssäkring.

Solcellsanläggningar

Solenergi förväntas spela en allt viktigare roll i Sveriges framtida energisystem. Förbättrad teknik och minskade kostnader har de senaste åren gjort solenergin allt mer konkurrenskraftig. Utformningsmässigt går utvecklingen snabbt framåt med design som kan fungera även i kulturmiljöer. Antalet nätanslutna solcellsanläggningar ökade enligt Energimyndigheten med drygt 52 procent mellan åren 2016 och 2017, men är fortfarande en liten del av den totala elproduktionen i Sverige och den är lägre än i resten av Europa.

Frågan om solcellsanläggningar behandlades i kyrkomötet 2015, Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2015:9 *Solceller på kyrktak*, med anledning av motionerna 2015:17 och 2015:73. I utskottets överväganden nämndes det då nystartade projektet om solceller i skyddade kulturmiljöer som äger rum i nära samarbete med antikvariska myndigheter på både central och regional nivå som skäl för avslag av motionerna samt att utskottet ansåg att det pågår ett arbete med att miljöanpassa och energieffektivisera Svenska kyrkans lokaler i pastorat och församlingar.

Inom fastighetsförvaltningen i Svenska kyrkan har man arbetat länge med hållbarhetsfrågor vilket i praktiken utgjorts av bl.a. energieffektiviseringsåtgärder och omställning till förnybara energikällor. Till det senare hör möjligheten att bidra till ökad produktion av förnybar energi, exempelvis genom solceller. En betydande andel av Svenska kyrkans byggnader är inte kulturskyddade vilket lett till att solenergi i viss utsträckning installerats på sådana tak.

Den totala solenergiproduktionen inom Svenska kyrkan 2017 var uppskattningsvis cirka 540 MWh, vilket motsvarar drygt 30 genomsnittliga eluppvärmda villors årliga elanvändning. I Sverige finns ännu inga exempel på montage i skyddade kyrkomiljöer, däremot har en hel del solcellspaneler monterats på församlingshem och kyrkor byggda efter 1940, som inte omfattas av den generella tillståndsplikten enligt kulturmiljölagen.

Vägledning för solenergi

De kulturhistoriskt skyddade kyrktaken uppbar ett stort egenvärde som tidsdokument över olika konstruktionslösningar, hantverkstraditioner och materialval, vilket bidrar till byggnadens karaktär, men de utgör även en möjlighet för solenergimontage. Vägledningen *Solenergi i skyddade kyrkomiljöer* har utarbetats på Svenska kyrkans nationella nivå och planeras publiceras under hösten 2018. Vägledningen vänder sig både till den förvaltande församlingen och andra intresserade. Målet är att den ska bidra till att församlingar både ska kunna göra väl avvägda val vid långsiktiga energi- och hållbarhetsinvesteringar och samtidigt utgöra underlag för diskussioner inom Svenska kyrkan och med kulturvårdande myndigheter i olika sammanhang.

Vägledningen omfattar både inspiration och information från idéstadiet till drift och underhåll av färdig anläggning. Avsikten är att förmedla kännedom om vikten av att arbeta fram kvalitativa underlag för vidare resonemang i myndighetsprocesser, ansökan om finansieringsstöd och upprättande av realistiska kalkyler. Likaså vikten av att ha tidiga kontakter med sakkunniga och samråd med tillståndsgivande myndigheter, vilket är en förutsättning för ett realistiskt projekt.

Ett utkast till vägledning remissbehandlades förra hösten och bl.a. Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna och Sveriges kommuner och landsting inbjöds att lämna synpunkter på innehållet. Ett uppföljningsseminarium med dessa organisationer genomförs i november i samband med att vägledningen är klar.

Kyrkoreservaten

För att uppnå ett hållbart skogsbruk arbetar stiftet idag med de erkända hållbarhetscertifieringarna *Forest Stewardship Council* och *Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes*. Samtliga stiftsförvaltningar är certifierade av något av dessa organ och sex stift är certifierade av bägge.

När det gäller avsättningar av skogsmark ställer dessa certifieringar bl.a. krav på att minst 5 procent av den produktiva skogsmarksarealen ska undantas från aktivt skogsbruk. På den punkten överträffar Prästlönetillgångarna certifieringskravet, i och med att 9 procent av skogsmarken är frivilligt avsatt. De områden som är avsatta redovisas på www.skyddadskog.se.

Kyrkoreservaten är något som de flesta prästlönetillgångsförvaltningar arbetat med sedan flera år tillbaka. Ett kyrkoreservat kan också vara naturreservat, men behöver inte vara det. Det är områden med stora sociala och/eller höga naturvärden som undantagits från aktivt skogsbruk efter beslut i stiftens egendomsnämnder för att t.ex. bevara den biologiska mångfalden. Dessa områden överlappar till viss del områden som klassas som frivilliga avsättningar, varför det är svårt att säga hur stor

areal förvaltningarna har avsatt totalt. Den senaste uppgiften är att kyrkoreservaten omfattade totalt 2 599 hektar. Begreppet kyrkoreservat används trots att det försvårar jämförelser med andra skogsförvaltare, som inte använder begreppet.

Här följer exempel på hur några stift presenterar sina kyrkoreservat på Svenska kyrkans webbsida:

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrkoreservat

www.vasterasstift.nu/kyrkoreservat

www.svenskakyrkan.se/uppsalastift/kyrkoreservat

www.svenskakyrkan.se/uppsalastift/kyrkoreservat

Klimarbete i stiftet

Svenska kyrkan arbetar med klimatfrågorna på flera olika sätt. Frågor som berör människans ansvar för skapelsen och de andliga och existentiella frågor som klimatet väcker lyfts i gudstjänster, konfirmandarbetet och i andra sammanhang. Utöver detta sker miljödiplomering, ett arbete inom det internationella arbetet samt arbete kopplat till Svenska kyrkans tillgångar som fastigheter, skog, mark och finansiellt kapital.

Miljödiplomering möjliggör ett strukturerat och målstyrt arbetssätt genom miljöledningssystem. År 2016 arbetade 13 procent av Svenska kyrkans enheter med miljöledning. Antalet miljödiplomerade enheter är störst i Göteborg, Lund och Stockholms stift.

Nationell nivå har skapat hållbarhetsfonder, *Ethosfonderna*, som samtliga enheter inom Svenska kyrkan kan investera i. Fonderna lever upp till den av kyrkostyrelsen antagna finanspolicyn och kapitalförvaltningsrådets placeringsriktlinjer, vilket innebär att fonderna främjar investering i bolag som bidrar till att försöka lösa klimatutmaningen samtidigt som bolag som utvinnet fossil energi utesluts. Möjligheten att investera i s.k. gröna obligationer till lägre avgift har också upphandlats.

Insatserna för att integrera hållbarhetsperspektiven har stärkts bl.a. i arbete med administrativ samverkan och i arbetet för gemensamt ansvar för fastigheter och kyrkor samt den miljöanalys som genomförs innan nationella ramavtal sluts.

Vissa delar av Svenska kyrkans klimatarbete kan inte mätas eller fångas på ett enkelt sätt. Medan andra delar kan följas genom statistik. Genom enkäten *Ekonomisk redogörelse*, som är obligatorisk för alla enheter inom Svenska kyrkan att svara på, finns nationell statistik i Svenska kyrkan inom området. Uppgifterna från enkäten tyder på att kapaciteten på många håll brister och att det saknas en strategi för att målinriktat hantera verksamhetens klimatpåverkan. Denna bild bekräftas i kyrkokansliets dialog med stiftet i olika samverkansgrupper som idag arbetar med relaterade frågor. Kapaciteten och resurser för att ta ett klimatansvar varierar kraftigt inom Svenska kyrkans stift, både för att utöka det egna arbetet i stiftsorganisationen och i främjandearbetet. Cirka en fjärdedel av Svenska kyrkans enheter har antagit en miljöpolicy och en tredjedel har antagit resepolicyer.

Erfarenheten från församlingar som arbetat länge med klimat- och miljöfrågor visar att ett aktivt klimatarbete kostar i form av personella och finansiella resurser. Stift som genomfört större projekt beskriver dock betydande kostnadsbesparingar på sikt. En ökad medvetenhet i miljöfrågor leder ofta även till minskad resursförbrukning överlag. De stift som utfört eller arbetar med större samverkansprojekt lyfter ofta resurser, kompetens, långsiktighet och strategier, förankring och delaktighet som framgångsfaktorer för främjandearbetet och effekter på lokal nivå.

Linköpings stift

Linköpings stift betraktas av många som förebild vad gäller strategiskt arbete inom klimatområdet. Stiftet offentliggjorde en klimatstrategi 2016 och har formulerat effektmål att sikta mot i det egna främjandearbetet. Delmål konkretiserar de utsläppsminskningar man ämnar bidra till på lokal nivå genom stöd och ökad samverkan, inom kyrkans liv och verksamhet, fastigheter, transporter, kyrkogårdsförvaltning och prästlönetillgångar. Exempelvis har samtliga enheter deltagit i stiftets energikartläggningsprojekt för att minska energianvändningen och alla enheter har anslutit sig till stiftets gemensamma ramavtal.

Stiftet redovisar varje år stiftets totala utsläppsminskningar och ger kontinuerligt stöd i form av utbildningar, erfarenhetsutbyte och nätverksbyggande för relevanta yrkesgrupper och förtroendevalda. Stiftet har en anställd klimatsamordnare men arbetet bärs av flera andra medarbetare.

www.svenskakyrkan.se/linkopings-stift/miljo-klimat

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar avslå motion 2018: 52.
2. Kyrkomötet beslutar bifalla motion 2018:55.
3. Kyrkomötet beslutar avslå motion 2018:74.

Klimatförändringarna är sannolikt den största gemensamma utmaningen som mänskligheten står inför. Trots detta ökar de globala utsläppen av växthusgaser kontinuerligt och de som bidragit minst till den kritiska situationen, riskerar att drabbas hårdast. Detta är en framtidsfråga för skapelsen där utgången avgörs nu.

Förvaltarskapsutskottet anser att det är nödvändigt att ta ett samlat grepp om klimatfrågorna i Svenska kyrkan och genom gemensamt strävande stärka kyrkans olika enheter för omställning. Detta trots att det redan finns ett målmedvetet klimatarbete i flera församlingar i Svenska kyrkan. Gemensamma mål och goda samverkansformer mellan kyrkans nivåer skulle kunna effektivisera arbetet.

Därför välkomnar utskottet motion 2018:55.

Genom det utvecklingsarbete som gjorts och de goda erfarenheter som finns av klimatstrategiarbetet i Linköpings stift finns det all anledning för den nationella nivån att stödja och möjliggöra även för andra stift och församlingar att bidra till världens klimatmålsättningar genom att arbeta strategiskt och målmedvetet för att minska våra klimatavtryck. En strategi med nyckeltal som vägledning och för jämförelse mellan stiftet vore värdefullt.

Utskottet har under överläggningen tagit del av *De ungas kyrkomötes* motionssvar där de unga menar att en klimatstrategi kan fungera uppmuntrande. De menar att det är bra om stiftet kan söka ekonomiskt bidrag för de satsningar stiftet ser behövs och som de vill göra, utan att medlen bidrar till detaljstyrning.

Det är angeläget att göra det möjligt för kyrkans enheter att erhålla ekonomiska medel för att minska klimatpåverkan. Utskottet menar att ett nationellt program inte ska begränsa den lokala mångfalden, utan stödja och främja ett kvalificerat och lokalt klimatarbete. Däremot kan samverkan, gemensamma insatser och erfarenhetsutbyte ge draghjälp åt de stift och församlingar som har mindre resurser.

Svenska kyrkans miljödiplomering kan vara en av de komponenter som ligger till grund när det utformas strategier, då flera församlingar redan strukturerar sitt klimatarbete i det systemet. Genom de erfarenheter som delades från Linköpings stift under

utskottets överläggning vill utskottet understryka att klimatstrategier och miljödiplomeringen kompletterar varandra.

Utskottet uppskattar de intentioner och det engagemang som finns bakom övriga motioner i detta betänkande, men förordar ett samlat grepp, varför utskottet föreslår att motion 2018:52 avslås i sin helhet. Den specifika frågan om solceller, likaså annan förnybar energi bör ingå i den större kraftsamling till stöd för stift och församling som utskottet vill se. Ytterst har församlingarna ansvaret att hantera lokala frågor som solcellsanläggningar. Vägledningen *Solenergi i skyddade kyrkomiljöer* som nämns i bakgrundstexten utgör inom kort ett stöd både för stiftens egendomsnämnder och utskott samt kyrkoråd. Det finns anledning att samtidigt som t.ex. solcellsanläggningar uppmuntras beakta de kulturvärden som finns, så att ingrepp i kulturarvsmiljön sker med omsorg och försiktighet.

Då utskottet kan konstatera att begreppet kyrkoreservat redan är etablerat föreslås kyrkomötet att avslå motion 2018:74.

Utskottets förhoppning är att ett gemensamt strategiskt klimatarbete ska bidra till ökat engagemang på samtliga nivåer i Svenska kyrkan och att arbetet intensifieras. Utifrån ovan angivna anledningar föreslår utskottet att kyrkomötet ska uppdra till kyrkostyrelsen att i enlighet med motionens förslag undersöka och arbeta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi, så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift.

Slutligen vill utskottet betona hur viktigt det är att ett program för klimatstrategier går hand i hand med det nyetablerade nationella programmet för *Lärande och undervisning* och att det formuleras gemensamma skapelse- och ekoteologiska utgångspunkter.

Uppsala den 4 oktober 2018

På Förvaltarskapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Marie Nordström, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Anna Karin Hammar, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation

Jag reserverar mig mot utskottets beslut att föreslå bifall till motion 2018:55 till förmån för avslag på motionen.

Vi har redan en miljödiplomering som är framtagen av kyrkostyrelsen, som mycket väl täcker det som bifölls med att ta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi.

Jan-Åke Isaksson

Kyrkomötet
Förvaltareutskottets betänkande 2018:2

Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2018:93. Utskottet menar att flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet är en framtidsfråga för att kunna möta människors och samhällets behov nu och i framtiden. Det finns idag ingen enhetlig hållning från de riksantikvariska myndigheterna varför utskottet vill att kyrkostyrelsen påtalar behovet av flexibel användning av kyrkorummet. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla första punkten i motionen.

Alla församlingar har inte ekonomisk möjlighet att utföra relevanta förändringar för flexibel användning av kyrkorummet. Därför föreslår utskottet kyrkomötet att med anledning av andra punkten i motionen uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag, så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas. Utskottet föreslår att andra punkten i motionen avslås.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:93, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:93, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2018:93, punkt 2 uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas.

Motionens förslag

Motion 2018:93 av Karin Nodin, Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att i överläggningar med Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna påtala behovet av flexibel användning av kyrkorummet så att de kan brukas och utvecklas,
2. uppdra till kyrkostyrelsen att i riktlinjerna för kyrkounderhållsbidrag främja förändringar för flexibel användning av kyrkorummet.

Yttrande från andra utskott

Ekonomiutskottet har yttrat sig över motion 2018:93, punkt 2 i E 2018:3y, *bilaga*.

Bakgrund

Kulturarvsförvaltning i en förändrad omvärld

I Svenska kyrkans kontrollstationsrapport till regeringen 2014, *Ett rum öppet för alla*, analyserades den ekonomiska utvecklingen efter relationsförändringen utifrån medlemsutveckling och intäkter från kyrkoavgiften. Analysen omfattade också en bedömning av hur en utveckling kommer att påverka Svenska kyrkans möjligheter att ta ansvar för förvaltning av det kyrkliga kulturarvet i en framtid.

Svenska kyrkan står inför stora utmaningar demografiskt, medlemsmässigt och kostnadsmässigt vilket är avgörande för de kyrkliga kulturminnenas förvaltning på sikt. Sammanfattningsvis har Svenska kyrkans församlingar fått ett ökat ansvar för vård och underhåll av det kyrkliga kulturarvet och detta bärs av allt färre medlemmar. Bedömningen är att med ett oförändrat ansvar kommer detta uppdrag att bli tyngre under kommande år och fördelas alltmer ojämnt mellan olika delar av landet.

Svenska kyrkan arbetar därför proaktivt för att möta dessa utmaningar genom bl.a. kyrkans utjämningsbidrag generellt och det nya kyrkunderhållsbidraget specifikt samt genom samverkan och gemensamt ansvarstagande.

Arbetet med det kyrkliga kulturarvet är mer eller mindre reglerat. Den kyrkoantikvariska ersättningen kan enligt statens och Svenska kyrkans riktlinjer bara gå till utvalda delar av den kyrkliga kulturmiljön och till vissa typer av åtgärder och projekt. Svenska kyrkan är inte styrd av de statliga målskrivningarna, men kan inspireras av dem.

Då det gäller tillämpning av 4 kap. kulturmiljölagen har Svenska kyrkans församlingar ett preciserat vård- och underhållsansvar för de kyrkliga kulturminnen den äger och förvaltar. Vid väsentliga ändringar ska tillstånd sökas. Bestämmelserna i kulturmiljölagen är förhållandevis tydliga när det gäller för vilka typer av åtgärder som tillstånd ska sökas. Däremot står ingenting i bestämmelserna om hur tillståndsprövningen ska gå till, hur vägningen ska ske mellan skälen till förändring och de kulturhistoriska värden som påverkas. Den som äger och förvaltar ett kyrkligt kulturminne, det vill säga församlingen, kan ansöka om en funktionell förändring av sin kyrka och efter länsstyrelsens prövning få tillstånd till detta.

Enligt Riksantikvarieämbetets *Vägledning för tillämpning av Kulturminneslagen – Kyrkliga kulturminnen*, 2012, ska varje kyrkobyggnad vid tillståndsprövningen hanteras utifrån sina specifika förutsättningar och strategiska överväganden måste göras. Ibland kan länsstyrelserna avslå en ansökan om påverkan på kulturhistoriska värden blir för stor. I andra fall är det motiverat att ge tillstånd till en ändring för att möjliggöra ett helt nytt bruk. Åtgärden kan visserligen innebära att kulturhistoriska värden påverkas men förändringen bidrar till ett levande kulturarv genom att upprätthålla ett befintligt bruk eller möjliggöra ett nytt, så att byggnaden ges bättre förutsättningar för ett långsiktigt bevarande.

Frågan om tillämpning behöver kontinuerligt diskuteras mellan myndigheter inom kulturmiljöområdet respektive Svenska kyrkan. Församlingarnas översyner av sitt fastighetsinnehav kan leda till väl motiverade ändringsförslag för att en byggnad ska kunna kvarstå i församlingens ägo, men med en ny eller utvecklad användning. Om lagstiftningen försvårar eller omöjliggör en sådan utveckling finns det behov av att förtydliga lagtexten.

I utredningen *Gemensamt ansvar – en utredning om fastigheter, kyrkor och utjämningsystem* finns förslag till innehåll för fördjupande samtal med staten om vissa lagreglerade frågor. Det gäller specifika omständigheter rörande de till trossamfunden överlåtna kyrkorna och om att möta de förändrade förutsättningar som påverkar Svenska kyrkans kulturarvsförvaltning.

Under 2017 publicerades boken *Mellan himmel och jord*, som ett bidrag till den reflektion och diskussion som pågår om kulturarvets betydelse. Med utgångspunkter i den evangelisk-lutherska kyrkans tro och tradition beskrivs kulturarvets betydelse och de aspekter som vetter mot det allmänna och existentiella, det vill säga människornas, medborgarna och det gemensamma livet i samhället.

Mötesplatser i tiden

I Svenska kyrkans redovisning till regeringen angående de kyrkoantikvariska frågorna inför Kontrollstation 2019, *Mötesplatser i tiden*, som lämnades i slutet juni 2018, framgår det att det kyrkliga bruket inte står i konflikt med öppenhet och tillgänglighet för alla.

Svenska kyrkan ser det kyrkliga kulturarvet som uttryck för kristen tro samtidigt som det förmedlar det gemensamt mänskliga och att det därför är rum som öppnar sig för ett mångsidigt kyrkligt bruk och andra kulturella ändamål, till exempel konserter. I rapporten står det att kyrkorummet som mötesplats för mänskliga erfarenheter och föreställningar om det gudomliga kan fördjupa vår förståelse av historien och gör oss rikare som människor. I rapporten framgår också tillgängligheten som en demokratisk aspekt, att kunskap om och upplevelsen av kyrkorummet och dess föremål inte ska begränsas till de kyrkvana, professionella eller specialintresserade, utan ska stå alla människor till buds.

I den sammanfattande bedömningen i rapporten lyfts frågor om tillgänglighet och Svenska kyrkans bidrag till en hållbar samhällsutveckling. De kyrkliga kulturminnena är en viktig del av landets kulturmiljöer och bidrar till utvecklingen i hela landet, därför är den kyrkoantikvariska ersättningen också regionalpolitiskt viktig, exempelvis för företagande inom byggbranschen och för tillgången till antikvariskt sakkunniga.

Svenska kyrkan lyfter både i sin rapportering och i överläggningar med regeringen och ansvariga myndigheter frågan om hur det kyrkliga kulturarvet kan användas och utvecklas. Likaså hur det kyrkliga kulturarvet är en samhällsresurs för social, kulturell, miljömässig och ekonomisk utveckling. Svenska kyrkan menar i rapporten att behovet av förändringar av de kyrkliga kulturminnena sannolikt behöver öka, antingen för ett fortsatt kyrkligt bruk eller vid avyttringar. Den dynamiska kulturarvssyn som Svenska kyrkan företräder och som kommer till uttryck i kulturmiljömålen och i aktuella skrivningar från regeringen fordrar att det kyrkliga kulturarvet bevaras, men att det också kan användas och utvecklas.

Svenska kyrkan uttrycker även i rapporten att samråd och samverkan i kulturarvsrelaterade frågor och utvecklingsprojekt kan och bör ske i bred samverkan medan fördelningen av den kyrkoantikvariska ersättningen är ett uppdrag för Svenska kyrkan och myndigheterna inom kulturarvsområdet.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:93, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:93, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2018:93, punkt 2 uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas.

Kyrkorummet är en plats för livet och mötet med Gud. Som i alla tider rymmer kyrkobyggnaderna människors glädje, besvikelse, sorg, oro och förtröstan. Kyrkan är en

samlingslokal för människor i glesbygd, mindre och större samhällen samt i storstädernas centrum och förorter. Svenska kyrkan ska fortsätta värna det kulturarv vi förvaltar och den tillit som finns för kyrkan bland människor.

Kyrkor har byggts om genom alla tider, för att förvalta och underhålla och göra kyrkorummen mer användbara för församlingarnas sammankomster. Det går att göra varsamma och pietetsfulla förändringar som ändå innebär stora funktionella förändringar. Den kyrka som firar gudstjänst och samlar människor vid altaret, kan också bli en plats för livets alla skeden om det skapas utrymme för detta och rummet inte begränsar.

Det fastighetsinnehav många församlingar har är inte hållbart i längden och ekonomin kommer att tvinga oss att prioritera byggnader och använda de rum vi väljer att ha kvar på fler olika sätt. Kyrkobyggnaden kan i en snar framtid vara den enda byggnad som återstår i flera församlingar. Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet är därför en framtidsfråga för att kunna möta människors och samhällets behov och frågan är aktuellt redan nu.

Många församlingar gör konstruktionsförändringar på egen bekostnad för att anpassa kyrkorummen till de behov som finns och för att skapa förutsättningar för den utveckling man vill se i gudstjänster och i övrig verksamhet. Även ombyggnader för att öka tillgängligheten är något som församlingar ofta bekostar själva. Men inte alla församlingar har ekonomisk möjlighet att utföra sådana förändringar. I motion 2018:93 lyfts angelägna frågor för många församlingar, om möjligheten att fortsatt existera och att vara relevant som en samlande kraft i närmiljön. Inte minst i glesbygden kan ett ekonomiskt bidrag för en ombyggnad göra skillnad för antalet kyrkobesök nu och i framtiden.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna är positiva till förändringar som ökar möjligheten för människor att ta del av vårt rika levande kulturarv. Dialogen med de kyrkoantikvariska myndigheterna är viktig, redan på ett tidigt stadium, så att det församlingen vill uppnå, och de förändringar man vill göra, lyfts fram och motiveras. Det finns idag ingen enhetlig hållning från de riksantikvariska myndigheterna varför utskottet vill att kyrkostyrelsen påtalar behovet av flexibel användning av kyrkorummet. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla motion 2018:93, punkt 1.

Det råder idag en otydlighet i gränsdragningen mellan underhåll och ombyggnad. Med anledning av motion 2018:93, punkt 2 föreslår utskottet kyrkomötet att uppdra till kyrkostyrelsen att se över och förtydliga förutsättningarna för kyrkounderhållsbidrag så att möjligheten till flexibel användning av kyrkorummen inkluderas. Utskottet anser även att kyrkostyrelsen inom de föreslagna uppdragen från kyrkomötet bör överväga förslag till förändringar av kyrkoordningen, så att kyrkounderhållsbidraget utan tveksamheter kan frigöras för flexibel användning av kyrkorummet.

Uppsala den 5 oktober 2018

F 2018:2

På Förvaltarekapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Marie Nordström, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Gustav Hemming, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Ekonomiutskottets yttrande 2018:3y

Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet

Till Förvaltareutskottet

Ekonomiutskottets yttrande över motion 2018:93 Flexibla förutsättningar för användning av kyrkorummet.

Ekonomiutskottet yttrar sig endast över den andra att-satsen om kyrkounderhållsbidrag. Utskottet konstaterar att andra att-satsens förslag strider mot motsvarande bestämmelse i kyrkoordningens 44 kapitel 15 § och avstyrker med anledning av detta förslag.

Uppsala den 3 oktober 2018

På Ekonomiutskottets vägnar

Veine Backenius, ordförande

Jan Östlund, sekreterare

Beslutande: Veine Backenius, ordförande, Mats Ludvigsson, Inger Wahlman, Birger Wernersson, Pernilla Edman, Peter Bernövall, Marie Wojidkow, Åke Marcusson, Berith Pagels, David Lång, Bengt Kjellgren, Suzanne Fredborg, Jenny Nilsson, Erik Johansson och Sara Lindalen.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Leif Nilsson, Hilka Andersson, Roger Sjöberg, Patrik Linde, Birgitta Nilsson, Kjell Kallenberg, Victor Backström, Mats Nilsson, Roger Sandström, Fredrik Ottesen, Petter Nilsson, Björn Falkeblad och Terence Hongslo.

Biskop Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Förvaltarekapsutskottets betänkande 2018:3

Domkyrkornas ställning i Svenska kyrkan

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2018:61, där motionärerna föreslår att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag och utreda och föreslå förändringar kring domkyrkans organisatoriska ställning och förutsättningar.

Utskottet delar motionärernas bild av att domkyrkorna har en särställning i Svenska kyrkan, men att det finns en otydlighet kring uppdrag, organisatorisk ställning och dess förvaltning. Utskottet önskar att domkyrkorna ska kunna fungera som samlingsplats för hela stiftet och för detta behöver det finnas såväl teologiska, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar som idag saknas. Utskottet konstaterar även att frågan om domkyrkorna inte har genomlysts sedan relationsförändringen.

Utskottet föreslår därför kyrkomötet att bifalla motionen.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:61.

Motionens förslag

Motion 2018:61 av Johan Dalman m.fl., Domkyrkornas ställning i Svenska kyrkan

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att utreda och föreslå förändringar av domkyrkornas organisatoriska ställning och förutsättningar i Svenska kyrkan, för att bättre stödja och ta till vara domkyrkornas unika identitet och uppdrag.

Bakgrund

Motionärerna bakom motion 2018:61 betonar att alla domkyrkor har det gemensamt att de är en församlings huvudkyrka och samtidigt också är stiftets huvudkyrka med de förväntningar och krav det medför. Motionärerna lyfter också fram att domkyrkor också i andra sammanhang får en symbolisk och samlande roll som kan sträcka sig utanför församlingen och också utanför stiftet. Bestämmelser om domkyrkor finns i kyrkoordningens tionde avdelning kyrkobyggnader. I inledningens tredje stycke anges följande om domkyrkan.

Domkyrkan har en särskild ställning bland kyrkorna i ett stift. Förutom att vara församlingskyrka är den också biskopens kyrka och den normala platsen för stiftets högtider och vigningsgudstjänster.

Biskopen har dock möjlighet att använda vilken kyrka som helst i stiftet för gudstjänster och biskopliga ämbetshandlingar.

Domkyrkans särskilda ställning uttrycks bland annat genom att biskop eller företrädare för stiftet har rätt att delta i behandlingen av ärenden om domkyrkans förvaltning (kyrkoordningen 40 kap. 4 §) och att domkapitlet ska ges möjlighet att yttra sig vid anställning av domkyrkoorganist (kyrkoordningen 34 kap. 2 §)

Lunds domkyrka behandlades särskilt vid inrättandet av Trossamfundet Svenska kyrkan år 2000. I lag (1998:1592) om införande av lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan regleras i 9 § att alla kyrkor och domkyrkor ska ägas av den församling där kyrkan är belägen. Detta ska dock inte gälla Lunds domkyrka med fastigheter och fastighetsfond som fortsätter vara ett eget rättssubjekt som förvaltas som en självständig förmögenhet. Bakgrunden till detta är att Lunds domkyrka redan före relationsförändringen förvaltades på ett annat sätt än andra kyrkor och också hade omfattande förmögenhetstillgångar. Den statliga förvaltningsmyndigheten Domkyrkorådet i Lund ersattes år 2000 av ett i kyrkoordningen särskilt reglerat domkyrkoråd (40 kap. 5 §) som förvaltar Lunds domkyrka med fastigheter och fastighetsfond.

Den inomkyrkliga regleringen kring domkyrkor har i huvudsak förblivit oförändrad sedan år 2000. Frågan om domkyrkans status behandlades av kyrkomötet 2007 med anledning av en motion 2007:37. Motionären ville få till stånd ändringar i tillämpliga bestämmelser så att en domkyrkas ursprungstid i stället för den tid den blev domkyrka ska avgöra dess status. Ekonomi- och egendomsutskottet konstaterade i sitt betänkande EE 2007:2 att det inte var någon skillnad mellan domkyrkor och andra församlingskyrkor och föreslog ingen förändring i detta avseende. Kyrkomötet följde utskottets förslag och motionen avslogs.

I kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2016:6, *Gemensamt ansvar – fastigheter, kyrkor och utjämnningssystem* föreslås åtgärder för att effektivisera förvaltningen av kyrkobyggnader samt säkerställa ett långsiktigt, hållbart, brett accepterat utjämnningssystem. Skrivelsen behandlar inte domkyrkor specifikt men i remissammanställningen redovisas att några av remissinstanserna uttalat att domkyrkorna är särskilt kostnadskrävande att förvalta. Kyrkostyrelsen konstaterade att en del av stiftsbidraget till Uppsala och Stockholms stift utgör bidrag till gudstjänster av rikskaraktär i domkyrkor och föreslog ingen förändring.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:61.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att domkyrkorna har en särställning och en uppgift i Svenska kyrkan, men att nuvarande reglering och teologiska resonemang kring domkyrkorna är otydliga och inte genomlysts sedan relationsförändringen.

Kyrkoordningen hanterar i första hand frågan kring domkyrkans förvaltning utifrån geografisk placering, men saknar tydliga uttryck för vilken roll den har i kyrklig bemärkelse. Även om kyrkoordningen benämner det som biskopens kyrka och den normala platsen för stiftets högtider och vigningsgudstjänster, önskar utskottet precis som motionärerna att domkyrkan kan fungera som en samlings- och mötesplats för hela stiftet. Detta perspektiv upplever utskottet saknas i dagens reglering och förhållningssätt kring domkyrkornas ställning, samt att det till viss del skiljer sig åt mellan stiftet.

Utskottet menar att en viktig förutsättning för att såväl kunna nyttja som förvalta domkyrkorna är ett tydliggörande av dess uppgift i Svenska kyrkan, men det behöver

också skapas ekonomiska förutsättningar. Om Svenska kyrkan menar allvar med att domkyrkor har en särställning behöver det manifesteras tydligare i den inomkyrkliga regleringen och ekonomiska fördelningen.

Sammantaget menar utskottet att det vore värdefullt att såväl utreda som föreslå förändringar kring domkyrkornas organisatoriska ställning och uppgift, samt förutsättningarna för desamma.

Utifrån ovanstående föreslår utskottet kyrkomötet att bifalla motion 2018:61.

Uppsala den 4 oktober 2018

På Förvaltarskapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Johan Berkman, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Anna Karin Hammar, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet Förvaltarekapsutskottets betänkande 2018:4

Att få effekt av initierade satsningar

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2018:26 och 2018:94 som båda rör Svenska kyrkans förmåga att genomföra och få effekt av förändringsarbete.

Utskottet delar bilden som beskrivs i motion 2018:26 rörande vikten av förändringshantering och förändringsledning. Utskottet menar emellertid att det inom Svenska kyrkan redan existerar ett tillräckligt stöd, bland annat genom aktiv samverkan med Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. På detta sätt stimuleras ett likartat förhållningssätt till förändringsarbete och förändringsledning, samtidigt möjlighet ges för anpassning till lokala förutsättningar. För stöd och behov som är gemensamma för flera enheter fyller stiftsorganisationen en viktig funktion, medan nationell nivå bör fokusera sitt stöd kring förändringshantering på organisationsgemensamma processer och verktyg.

Med anledning av detta föreslår utskottet kyrkomötet att avslå motion 2018:26.

Utskottet uppskattar intentionen i motion 2018:94 att säkerställa en effektiv användning av framtida IT-stöd för fastighetsförvaltning i Svenska kyrkan. Både motionär och utskott menar vidare att potentialen i ett sådant IT-stöd är direkt relaterat till användarens förmåga att nyttja desamma. Utskottet poängterar särskilt att en framtida hållbar fastighetsförvaltning bygger på samsyn, där alla delar i organisationen involveras både tidigt och kontinuerligt i ett gemensamt arbete. Det pågående arbetet inom ramen för kyrkostyrelsens skrivelse *Gemensamt ansvar* (KsSkr 2016:6) samt projektet Gemensamt fastighetsregister har både målformuleringar och aktiviteter kopplat till såväl utbildning av användare som samsyn.

Med anledning av det redan pågående arbetet föreslår utskottet kyrkomötet att båda att-satserna i motion 2018:94 ska anses besvarade.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:26.
2. Kyrkomötet beslutar att motion 2018:94 punkt 1 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.
3. Kyrkomötet beslutar att motion 2018:94 punkt 2 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

Motionernas förslag

Motion 2018:26 av Mats Ershammar, Förändringsförmåga på lokal nivå

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att ta fram riktlinjer och praktisk vägledning i hur förändringsarbete kan bedrivas framgångsrikt, att erbjudas stiftens för dessas arbete med att stärka den lokala nivåns förmåga att hantera förändringsprocesser som sådana.

Motion 2018:94 av Karin Nodin, Utbildningsinsatser och uppföljning med anledning av införandet av fastighetsregister

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp att samordna/likrikta och följa upp den framtida digitaliseringen för fastighetsregister inom de olika stiftet, dvs. hela organisationen,
2. uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp som ger riktlinjer för samordnad IT-utbildning för fastighetsregister och för att främja en flexibel, tidsenlig och resurssnål användning på det lokala planet.

Bakgrund

Många begränsade insatser men inget sammanhållet program för att förutse och hantera förändring

Även om det inte efter år 2000 genomförts några större och sammanhållna insatser inriktade på den lokala förmågan att förutse, besluta och genomföra förändringar i verksamheten finns det många exempel på projekt där förändringsledning och förändringsförmåga varit en del av insatsen. En sådan typ av förändringar som kan vara genomgripande är indelningsförändringar. De förbereds ofta under flera år och tar sedan mer än ett verksamhetsår att genomföra fullt ut. Rörande indelningsförändringar har den nationella nivån och Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation framställt olika former av stödjande dokument för att förbereda, genomföra och få effekt av indelningsförändringen. Flera stift har också i samverkan tagit fram material för att stödja dessa förändringsprojekt.

Flera projekt rörande diakonal verksamhet har framställt material som avser att stödja förändrings- och utvecklingsarbete. Materialet *Från idé till handling* är en utbildning som erbjudits stiftshandläggare med diakonal inriktning så att dessa ska kunna leda eller stödja utvecklingsarbete. Ett annat material med namnet *Små steg för hållbar utveckling* har tagits fram med syftet att utveckla och stärka den lokala förmågan att bedriva hållbar och effektiv verksamhet. Materialet färdigställs under hösten efter att ha verifierats i ett par workshops med fem församlingar eller pastorat.

Många större IT-satsningar förutsätter förändringsarbete för att man ska nå den effekt som avses. Projekt som Gemensamt Administrativt Stöd (GAS) och Gemensamt Arkiv, Diarium och Dokumenthantering (GADD) har därför som en del av sina insatser utbildningar som ska främja att man utvärderar och förändrar sina arbetssätt.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (SKAO) erbjuder styrelseutveckling där kyrkorådet med hjälp av olika metoder kan utforska behovet av strategiska förändringar, man erbjuder också ett flertal utvecklingsprogram för chefer som syftar till att stärka chefens förmåga att leda och utveckla verksamheten och man har haft öppna utbildningar gällande förändringsledning och det finns möjligheter att få processtöd med specifikt fokus på förändringsledning.

Stegvis genomförande av kyrkomötets beslut om Gemensamt ansvar

Kyrkomötets beslut med anledning av kyrkostyrelsens skrivelse *Gemensamt ansvar* (KsSkr 2016:6) innehöll flera mål som ska uppnås de kommande åren. Ett register över Svenska kyrkans fastigheter och byggnader ska upprättas, varje pastorat eller församling som inte ingår i pastorat ska upprätta en lokalförsörjningsplan och i samverkan med stiftet ska kyrkostyrelsen erbjuda kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte i frågor rörande fastighetsförvaltning. Målgrupperna för det senare är anställda, förtroendevalda och frivilliga medarbetare på stifts- och lokal nivå. Arbetet med att erbjuda

kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte har inte inletts ännu eftersom det bedömts vara nödvändigt att fokusera på fastighetsregister och lokalförsörjningsplaner först. Planeringen av erbjudanden om kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte påbörjas nästkommande verksamhetsår och kommer att ske i samverkan med stiftens.

Projektet Gemensamt Fastighetsregister har som en specifik leverans att tillhandahålla utbildning till stiftens representanter, kanslistöd och systemadministratörer och till de slutanvändare som deltar i projektets pilotverksamhet. Detta framgår av projektets utbildningsplan. En avsikt med detta är att göra det möjligt för stiftens att i sin tur utbilda lokala användare i pastorat och församlingar. Denna ansvarsfördelning, att den nationella nivån utbildar stiftens utbildare som i sin tur utbildar lokala användare, är den gängse som tillämpats i de flesta större införanden av nya IT-system och nya arbetsprocesser. I stort sett samtliga stift genomför redan i dag någon eller några fastighetsdagar för församlingar och pastorat för att skapa tillfälle för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.

Avsikten med Fastighetsregistret är att skapa ett register med grundläggande uppgifter om fastigheter och byggnader som klassificerats med en gemensam nomenklatur. Ett sådant register avses ge förutsättningar att utveckla en IT-miljö där flera olika system kan användas i fastighetsförvaltningen.

I årets skrivelse från kyrkostyrelsen *Verksamhet och ekonomi för Svenska kyrkans nationella nivå 2019–2021* (KsSkr 2018:1) nämns digitalisering i avsnitt 6.3.1 *Verksamhetsområdet Stödja och utveckla administration och förvaltning* och där nämns också fastighetsområdet med sitt fokus på fastighetsregister och lokalförsörjningsplaner. Målet på detta verksamhetsområde uttrycks som:

Den nationella nivån säkerställer i samverkan med stiftens att det finns en gemensam målbild, strategi och ett genomförande kopplat till finansiering av administration, kommunikation och digitalisering inom Svenska kyrkan. (KsSkr 2018:1 sid. 23)

Utskottets överväganden

Motion 2018:26

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:26.

Utskottet delar motionärens bild av att förändringsarbete och förändringsledning är viktigt och framöver blir allt viktigare för hela Svenska kyrkan. Såväl omvärldens krav som egna behov gör att Svenska kyrkan som organisation behöver kunna genomföra förändringar både proaktivt och reaktivt i stort som smått.

Det är dock utskottets mening att redan existerande stöd och verktyg för att genomföra och leda förändring är tillräckligt, inte minst tack vare en god samverkan med Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. Samverkansformen gör det möjligt att bedriva förändringsarbete på ett likartat sätt i hela organisationen och samtidigt dra nytta av andra församlingars erfarenheter, men även möjlighet till ett stöd anpassat till de lokala förutsättningarna där förändring ska genomföras.

Självklart förekommer det behov av olika typer av förändringsstöd som är gemensamt för flera enheter i Svenska kyrkan. I detta fyller stiftsorganisationen en viktig roll med möjlighet att fånga upp och hantera gemensamma behov inom stiftet. Nationell nivå bör fokusera sitt stöd kring förändringsarbete och förändringsledning på de processer och verktyg nationell nivå tillhandahåller för alla stift och församlingar, till exempel vid införande av olika IT-stöd. Likväl är det viktigt att nationell

nivå även fortsättningsvis är lyhörd för de gemensamma behov kring förändringshantering och förändringsledning som uttrycks från församlingarna genom stiftet.

Med anledning av ovanstående föreslår utskottet kyrkomötet att avslå motion 2018:26.

Motion 2018:94

Utskottets förslag: Kyrkomötet anser att motion 2018:94 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

Utskottet uppskattar motionärens vilja att säkerställa en effektiv användning av framtida IT-stöd för fastighetshandling i Svenska kyrkan. Precis som motionären menar utskottet att potentialen i ett sådant stöd är direkt kopplat till användarens förmåga att kunna nyttja desamma. Ett tekniskt välkonstruerat verktyg fyller ingen funktion om ingen kan använda det.

Såväl det pågående arbetet i inom ramen för kyrkostyrelsen skrivelse *Gemensamt ansvar* (KsSkr 2016:6) som projektet *Gemensamt fastighetsregister* har båda målformuleringar som handlar om att på olika sätt säkerställa att anställda, förtroendevalda och ideella erbjuds utbildning, kompetensutveckling och möjlighet till erfarenhetsutbyte rörande fastighetsförvaltning. Utskottet konstaterar att dessa mål hanteras i enlighet med tidsplaneringen för det redan pågåendet arbetet och bejakar dess vikt för arbetets framgång.

I likhet med motionären menar utskottet att en viktig nyckel för en framtida hållbar fastighetsförvaltning i Svenska kyrkan bygger på samsyn. Denna samsyn bygger i sin tur på att alla delar av organisationen involveras både tidigt och kontinuerligt i ett gemensamt arbete kring fastighetsförvaltning.

Utskottet noterar att nationell nivå redan har ett pågående arbete som syftar till att skapa samsyn kring fastighetsförvaltning, bland annat genom att aktivt involvera stift och församlingar i framtagandet av såväl verktyg som processer kopplat till projektet *Gemensamt fastighetsregister*.

Vad motionären önskar är som framgått ovan redan tillgodosett. Utskottet anser därmed att ingen ytterligare åtgärd behövs. Kyrkomötet föreslås besluta att motionen ska anses besvarad med vad utskottet anfört.

Uppsala den 4 oktober 2018

På Förvaltarskapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Johan Berkman, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Anna Karin Hammar, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Förvaltarekapsutskottets betänkande 2018:5

Ansvarsfullt ägande och ansvarsfullt handlande

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2018:40 och 2018:70 som båda rör Svenska kyrkans ambition och förmåga till att bedriva hållbar förvaltning.

Utskottet menar precis som motionären i motion 2018:40 att Svenska kyrkan ska värna de grundläggande mänskliga rättigheterna. Hanteringen av mineralen kobolt är exempel på en situation där världens behov tenderar att åsidosätta såväl hållbarhet som mänskliga rättigheter. Utskottet menar att Svenska kyrkan med sitt redan existerande hållbarhetsarbete säkerställer att organisationens behov alltid ställs i relation till långsiktig hållbarhet, såväl ur etiskt som miljömässigt perspektiv.

Utskottet föreslår därför att kyrkomötet ska avslå motion 2018:40.

Precis som motionären beskriver i motion 2018:70 menar utskottet att Svenska kyrkan ska ha en hög ambitionsnivå när det gäller hållbar förvaltning. Utskottet vill betona vikten av att även fortsättningsvis belysa såväl kapitalförvaltningen som förvaltningen i stort ur ett brett hållbarhetsperspektiv. Därmed blir det viktigt att finna nödvändiga gränsdragningar mellan bland annat etiskt hållbar förvaltning och ekonomiskt hållbar förvaltning. Utskottet menar att gränsdragning av typen som beskrivs i motionen riskerar att skapa ökad otydlighet för såväl förvaltare som den som vill granska.

Utskottet föreslår därför att kyrkomötet ska avslå motion 2018:70.

Till betänkandet finns tre reservationer.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:40.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:70.

Motionernas förslag

Motion 2018:40 av Anders Ahl, Utfasning av elektronik som innehåller kobolt

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för att Svenska kyrkan fasar ut elektronik som innehåller kobolt där det inte kan garanteras att utbrytningen följer grundläggande mänskliga rättigheter och etiska riktlinjer.

Motion 2018:70 av Linda Sjöo m.fl., Översyn av kapitalförvaltningspolicy

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att se över och skärpa kyrkans kapitalförvaltningspolicy.

Bakgrund

Oförutsebara konsekvenser av total utfasning av kobolt

Kobolt är en metall som huvudsakligen finns i den Demokratiska republiken Kongo (DRC) och som utvinns under farliga förhållanden och ofta genom barnarbete. Även om det inte är en så kallad konfliktmetall betraktas den av allt fler organisationer och producenter som en metall med samma problematik som metallerna tenn, guld, tantalit och tungsten när det gäller behovet att säkerställa en hållbar utvinning.

Vid sidan av att ställa krav på utvinningen av kobolt pågår mycket forskning för att hitta alternativ till kobolt och mängden kobolt som återvinns ökar också. Sverige förbrukar för närvarande över 500 ton kobolt årligen medan ungefär 10 ton smälts om i Sverige varje år.

Det finns såvitt känt inte någon leverantör av batterier eller batteridrivna produkter som i dag kan garantera att utvinningen gjorts på ett hållbart sätt av kobolt och det finns inte heller koboltfria batterier att tillgå i den omfattning som krävs för en snabbt ökande mängd batteridrivna elektronik. Det pågår inom utvinningsindustrin omfattande arbete för att säkerställa en mer etisk utvinning av konfliktmineraler och mineraler i övrigt. Ledande i den utvecklingen är några av de för konsumenten mest kända varumärkena.

När nationell nivå upphandlar ramavtal för sin egen eller hela Svenska kyrkans räkning följs Svenska kyrkans inköspolicy och inköpshandbok. Det innebär att en hållbarhetsbedömning görs om varan/tjänsten som upphandlas är förenad med medelhöga eller höga hållbarhetsrisker. Då ställs också hållbarhetskrav på leverantören. Utöver det ska leverantörer som anlitas acceptera Svenska kyrkans uppförandekod för leverantörer som i grunden handlar om att företag som anlitas ska identifiera och hantera sina främsta hållbarhetsrelaterade risker. I analysen som föregår beslut om vilken leverantör som ska väljas, jämförs potentiella leverantörers hållbarhetsarbete i syfte att välja den leverantör som ligger väl till.

Sedan det nya policydokumentet antagits av kyrkostyrelsen har ännu ingen upphandling genomförts som berör produkter med laddningsbara batterier, som exempelvis telefoner, datorer eller elverktyg. I en under hösten pågående upphandling av IT-hårdvara ställer Svenska kyrkan bland annat krav på att ramavtalsleverantören ska ha processer för att undvika konfliktmineraler och hantera sina leverantörskedjor, vilket inbegriper mineraler och andra ämnen som inte klassas som konfliktmineraler. Kobolt har emellertid inte pekats ut särskilt.

Finanspolicy ska vara tydlig och uppföljningsbar

Den finanspolicy som reglerar finansförvaltningen på Svenska kyrkans nationella nivå syftar till att säkerställa att kapitalförvaltningen är långsiktig, effektiv, målstyrd och etiskt försvarbar. Den policy som nu tillämpas upprättades 2010 och reviderades senast i december 2016. Finanspolicy fastställs av kyrkostyrelsen som årligen prövar om den behöver förändras. Att policyn följs av Svenska kyrkans nationella nivå säkerställs genom en nära kontakt med förvaltarna och en inriktning på förvaltare med tydligt hållbarhetsfokus.

Delar av åtagandet Svenska kyrkan gjort för att vara en ansvarsfull investerare är att utnyttja vår påverkansmöjlighet, verka för transparens och rapportera om vårt eget arbete. Det är därför också ett ändamål för kapitalförvaltningen att Svenska kyrkans finanspolicy ska kunna tjäna som vägledning för andra investerare och att den ska vara möjlig att följa upp även vid sidan av direkta kontakter med förvaltare.

I den revision som gjordes av policyn år 2016 var ett av syftena att bättre möjliggöra en enhetlig tolkning av policyn. Kriterier som krävde mycket informationsinhämtning, tolkningar och analys förändrades så att de bättre gick att bedöma objektivt och av screeningfirmor som bistår förvaltare med sådan uppföljning. Detta innebar till exempel att regelverket nu snarare anger procentsatser för olika kriterier än att man ställer krav på att bolag ska ha en ansvarsfull etisk policy som man också följer upp. De investeringar som gjorts av Svenska kyrkans nationella nivå screenas årligen och eventuella innehav som identifieras som tveksamma i screeningen hanteras i en tydlig process.

När procentsatserna valts har man gjort en bedömning av vad som får önskad effekt och samtidigt är rimligt att följa upp. Beslutet när det gäller spel och alkohol blev att sätta en gräns vid fem procent av omsättningen, man bedömde att en nollgräns skulle bli ohållbart svår att bevisa vid varje enskilt tillfälle. När det gäller produktion av tobak bedömdes det dock vara möjligt att följa upp och vidmakthålla en nollgräns. Samtidigt ingår det i kraven på förvaltarna att man ska motivera varför man väljer en viss investering utifrån policyns generella krav på ansvarsfullhet.

I praktiken investerar Svenska kyrkans kapitalförvaltning inte i företag som producerar spel om pengar, alkohol eller tobak och detta säkerställs genom en aktiv dialog med förvaltarna. Men utformningen av finanspolicyn är sådan att den kan följas även av investerare med en mindre aktiv kontakt med sina förvaltare. Svenska kyrkan investerar inte heller i företag som producerar pornografi eller som genom egna aktiva åtgärder förmedlar pornografi.

Skrivningarna om pornografi har varit oförändrade under de åtta år som finanspolicyn tillämpats. Kriteriet bygger på skrivningarna i den tidigare finanspolicyn.

I underlaget till nuvarande skrivning framgår tydligt att Svenska kyrkan valt att anpassa definitionen av pornografi så att det inte strider mot det allmänna språkbruket istället för, som tidigare, att försöka att definiera själva begreppet pornografi.

I den finanspolicy som gällde fram till 2009 hade pornografikriteriet följande lydelse:

Svenska kyrkan investerar inte i företag som tillhandahåller pornografi. Med pornografi avses bilder eller föreställningar som på ett ohöjlt och utmanande sätt återger sexuella situationer eller händelseförlopp där människans värde och värdighet kränks. Med att tillhandahålla avses produktion samt sådan förmedling som är ett resultat av företagets egna aktiva åtgärder.

När kriteriet ursprungligen formulerades var syftet att sådana sexuella skildringar som inte kränker människans värdighet skulle accepteras. Formuleringen innebar emellertid att all pornografi definitionsmässigt ansågs kränka människans värde och värdighet. Detta stämmer inte med det allmänna språkbruket.

I syfte att anpassa pornografikriteriet så att det inte skulle strida mot det allmänna språkbruket gjordes en mindre revidering av kriteriet genom att några ord ströks ("Med pornografi avses bilder eller föreställningar") och ordet "sådan" lades till. Kriteriet fick då följande utformning.

Svenska kyrkan investerar inte i företag som tillhandahåller sådan pornografi som på ett ohöjlt och utmanande sätt återger sexuella situationer eller händelseförlopp där människans värde och värdighet kränks. Med att tillhandahålla avses produktion samt sådan förmedling som är ett resultat av företagets egna aktiva åtgärder.

Utskottets överväganden

Motion 2018:40

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:40.

Utskottet delar motionärens grundtanke om att Svenska kyrkan i alla lägen ska värna de grundläggande mänskliga rättigheterna. En viktig del i detta är att påverka och inspirera andra att bedriva ett aktivt hållbarhetsarbete, där bland annat etiska förhållningssätt och branschöverenskommelser bidrar till vår gemensamma framtid.

Påverkansarbetet kan och behöver se olika ut i relation till såväl aktörer som områden. Motionären lyfter fram konfliktmineraler och kobolt som ett område där hela leverantörskedjan har haft och till viss del fortfarande har en snäv syn på hållbarhet. Mineralen kobolt faller, precis som beskrivs av såväl motionär som i betänkandets bakgrundsbeskrivning, ofta utanför det mer standardiserade arbetet med hållbarhet. En av anledningarna till detta är att det inte klassats som en konflikt-mineral. Likväl delar kobolt och många andra ämnen samma problematik.

Den ökande efterfrågan skapar ett behov som illasinnade aktörer missbrukar, bland annat i utvinningsindustrin där man utnyttjar barn för arbete och åsidosätter grundläggande mänskliga rättigheter. Utskottet konstaterar samtidigt att behovet av ämnena ofta är legitima, inte minst i den elektronik som används i Svenska kyrkan. Bilden kompliceras ytterligare av att det i många fall är svårt att hitta alternativ, trots ökande mängd återvinning och aktiv forskning på substitut till bland annat kobolt.

Utskottet gläds över att Svenska kyrkan har funnit sätt att såväl uppmärksamma och hantera behovet av och problematiken med konfliktmetaller, men även funnit det nödvändigt att ta ställning kring och hantera frågeställningar kring andra ämnen, däribland kobolt. Svenska kyrkan ligger redan nu långt fram och kan bidra till att skapa förutsättningar för att andra ska kunna tillvarata de mänskliga rättigheterna och bidra till en hållbar framtid.

Utskottet föreslår utifrån ovanstående att kyrkomötet ska avslå motion 2018:40.

Motion 2018:70

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:70.

Utskottet konstaterar likt motionärerna att Svenska kyrkan har och ska ha en hög ambitionsnivå när det gäller såväl etisk som ekonomiskt hållbar förvaltning, inte minst rörande kapitalförvaltning. Det är därför viktigt att Svenska kyrkan fortsätter att aktivt använda sin påverkansmöjlighet, samt har transparens i sin förvaltning för att på så vis inspirera andra aktörer till att tänka och verka hållbart.

Svenska kyrkans finanspolicy och den förvaltning som sker till följd av den lyfts ofta fram i branschen som ett föredöme när det gäller etiska placeringar. Utskottet finner givetvis detta glädjande, men menar att bra alltid kan bli bättre. Det är därför viktigt att ha ett kontinuerligt arbete med regelbunden översyn av såväl regelverket för placeringarna som placeringarna i sig. I detta arbete är egenkontroll en viktig del, men extern kontroll genom så kallad screening direkt nödvändig. Screeningen hjälper Svenska kyrkan att på objektiva grunder påvisa att man tar sitt förvaltarenskap på allvar, samt skapar förutsättningar för att kunna jämföra krav och efterlevnad med andra aktörer.

Utskottet menar vidare att det är nödvändigt med höga krav kring etisk hållbar förvaltning, men att kraven inte ska omöjliggöra en ekonomiskt hållbar förvaltning. Därmed uppstår den gränsdragningsproblematik som lyfts fram i såväl motionärernas text som i betänkandets bakgrundsbeskrivning rörande pornografi.

Ett totalt förbud omöjliggör placeringar och minskar Svenska kyrkans möjligheter till påverkan och inspiration. Policyskrivningar i stil med ”sträva efter” skapar otydlighet kring vad som ska anses tillräckligt, både för de förvaltare som genomför placeringar och för de externa granskare som ska kontrollera att regelverket efterlevs. Svenska kyrkan bör därför precis som redan är fallet istället fokusera på regelbunden uppföljning och revision av såväl placeringar som regelverk och då särskilt utifrån hållbarhet i ett brett perspektiv.

Därför föreslår utskottet att motion 2018:70 avslås.

Uppsala den 5 oktober 2018

På Förvaltarskapsutskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Johan Berkman, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Lars Bryntesson, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Gustav Hemming, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Jag reserverar mig mot utskottets förslag till avslag på motion 2018:70 till förmån för motionens förslag.

Margareta Carlsson

Reservation 2

Jag reserverar mig mot utskottets förslag till avslag på motion 2018:40 till förmån för bifall till motionen.

Sverigedemokraterna anser att vi ska följa grundläggande mänskliga rättigheter och etiska riktlinjer vid utbrytningen av kobolt och att Svenska kyrkan ska fasa ut användningen av denna metall.

Jan-Åke Isaksson

Reservation 3

Jag reserverar mig mot Förvaltarskapsutskottets beslut att avslå motion 2018:70 till förmån för motionen.

Jag kan personligen inte ställa mig bakom en skrivning där pornografi accepteras, även om det i detta endast handlar om ord som i praktiken innebär att Svenska kyrkan inte investerar/placerar i företag/aktier/värdepapper som tillhandahåller eller producerar pornografi.

F 2018:5

Språkbruket ”Sådan pornografi” stämmer ej med vår värdegrund där vi inte vill ställa oss bakom sådant som kränker människors värdighet eller mänskliga rättigheter. Jag anser att all pornografi är förkastlig och kränker människors värdighet.

Anne Olofsson